

- timing of spread are examined, particularly in Extremadura, and theories on speed and extent of spread and possible competition with related species are discussed. *Bird Study* 49: 11–16.
- Tomiałojć L. 1976. The urban population of the Woodpigeon *Columba palumbus* Linnaeus, 1758, in Europe – its origin, increase and distribution. *Acta Zool. Cracov.* 21: 585–631.
- Tomiałojć L. 1980. Kombinowana odmiana metody kartograficznej do liczenia ptaków lęgowych. *Not. Orn.* 21: 38–54.
- Tomiałojć L. 2005. Wpływ ptaków krukowatych na różne populacje grzywacza. W: Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.) – Ptaki krukowate Polski. Bogucki Wyd. Naukowe, Poznań, ss. 215–229.
- Tomiałojć L. 2007a. Grzywacz *Columba palumbus*. W: Sikora A., Rhode Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004, ss. 256–257. Bogucki Wyd. Nauk. Poznań.
- Tomiałojć L. 2007b. Zmiany awifauny lęgowej w dwóch parkach Legnicy po 40 latach. *Not. Orn.* 48: 232–245.
- Tomiałojć L. 2011. Changes in breeding bird communities of two urban parks in Wrocław across 40 years (1970–2010): before and after colonization by important predators. *Ornis Pol.* 52: 1–25.
- Tomiałojć L., Głowaciński Z. 2006. Zmiany w awifaunie Polski – przeszłość, przyszłość, różne interpretacje. W: Nowakowski J.J., Tryjanowski P., Indykiewicz P. (red.). *Ornitologia polska na progu XXI stulecia*. UWM, Olsztyn, ss. 39–85.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski: rozmieszczenie, liczebność i zmiany. *Polskie Towarzystwo Przyjaciół Przyrody „Pro Natura”, Wrocław.*
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L. 2009. *Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego*. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Zbyryt A., Banach J. 2014. Liczebność, zagęszczenie i charakterystyka miejsc lęgowych sroki *Pica pica* w Białymstoku. *Ornis Pol.* (w druku).

Adam Zbyryt

Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków
Ciepła 17, 15-471 Białystok
adam.zbyryt@wp.pl

Wysoka liczebność derkacza *Crex crex* we fragmencie OSO Dolina Dolnego Bugu w latach 2011–2013

Areał lęgowy derkacza obejmuje Europę oraz Azję aż po zachodnie Chiny. Od drugiej połowy XX wieku derkacz niemal w całym zasięgu znacząco zmniejszył liczebność, stając się w wielu krajach europejskich gatunkiem rzadkim. Populacja światowa oceniana jest na 1,7–3,5 mln samców, europejska na 1,2–2 mln par, a populacja polska na 30–45 tys. samców. Derkacz odbywa lęgi na podmokłych terenach otwartych, zarośniętych wysoką, trawiastą roślinnością. Dolina Dolnego Bugu jest czwartą najważniejszą ostoją derkacza w Polsce z liczebnością 540–700 samców (BirdLife International 2004, AEW 2006, Sikora et al. 2007, Wilk et al. 2010, Dombrowski et al. 2013).

Badania przeprowadzono na terenie nadbużańskich łąk w gminie Brańszczyk, pow. wyszkowskim. Łąki te zwyczajowo nazywane są: Wielkie Koło, Łąki Rudniki i Łąki Pogorzele. Północną granicą obszaru jest szosa biegnąca między Brańszczykiem a Starymi Budami, południową zaś koryto Bugu. Liczeniami objęto 790 ha łąk użytkowanych kośnie. Teren ten leży w granicach OSO Dolina Dolnego Bugu. Całkowita powierzchnia ostoi

wynosi 74 310 ha, z czego „łąki wilgotnie i łąki świeże” zajmują 36,9% powierzchni, tj. 27 442 ha (SDF 2013). Badany obszar obejmuje zatem ok. 2,9% siedlisk OSO odpowiednich dla derkaczy. Na terenie inwentaryzowanych łąk znajdują się zarastające starorzecza, kanały, zakrzaczenia oraz pojedyncze drzewa. Łąki oddzielone są częściowo od rzeki wałem przeciwpowodziowym.

Kontrole przeprowadzono w godzinach 22:30–03:00, nie stosowano podczas nich stymulacji głosowej. Obserwacje nanoszono na mapach w skali 1:10 000 na podkładzie ortofotomapy. W celu lepszej orientacji w przestrzeni (nawigacji) podczas prac korzystano z odbiornika GPS i/lub kompasu. Każdego roku przeprowadzono dwie kontrole całego obszaru w następujących terminach: 18/19.05.2011, 11/12.06.2011, 26/27.05.2012, 02/03.07.2012, 05/06.06.2013, 22/23.06.2013. Corocznie podczas drugiej kontroli część łąk była skoszona – najwięcej w 2012, znacznie mniej w latach 2011 i 2013.

Warunki wilgotnościowe w kolejnych latach były skrajnie różne. W 2011 r. wiosna była bardzo wilgotna. Aż do końca maja na wielu łąkach utrzymywała się woda. Podczas pierwszej kontroli zalane starorzecza utrudniały penetrację terenu, szczególnie na Wielkim Kole. W 2012 r. już wczesną wiosną łąki były suche i ogólnie dostępne. W roku 2013 ilość wody na łąkach była jeszcze większa niż w 2011. Znaczna część łąk, szczególnie na Wielkim Kole była całkowicie zalana. Na łąkach utrzymywało się 30–50 cm wody, powodując, że znaczne fragmenty terenu nie były dla derkacza dostępne.

W 2011 roku, podczas pierwszej kontroli, na badanym obszarze stwierdzono 103 odżywające się samce, natomiast podczas drugiej kontroli – 110 odżywających się samców. Zagęszczenie wyniosło odpowiednio 13 i 14 samców/km². Zagęszczenie maksymalne na obszarze Wielkiego Koła i sąsiednich łąk wyniosło w obu kontrolach 2 samce/10ha. W 2012 roku podczas pierwszej kontroli stwierdzono 87 odżywających się samców. Podczas drugiej kontroli, gdy znaczna część łąk była już skoszona, stwierdzono 72 samce. Zagęszczenie wyniosło odpowiednio 11 i 9 samców/km². W 2013 roku podczas pierwszej kontroli stwierdzono 34 odżywające się samce, natomiast podczas drugiej kontroli stwierdzono 50 samców. Zagęszczenie wyniosło odpowiednio odpowiednio 4,3 i 6,3 samca/km².

Zagęszczenia wykazane w latach 2011–2012 są bardzo wysokie w skali kraju. Stosunkowo niewielka powierzchnia badanych łąk, do tego z optymalnymi siedliskami dla derkacza, utrudnia porównanie wyników z badaniami w innych ostojach (często wielkoobszarowych). W optymalnych siedliskach w Kampinoskim Parku Narodowym derkacz osiągnął zagęszczenie nawet 25 samców/km² (lecz na bardzo małej powierzchni, zaledwie 36 ha) (Budka et. al 2012). Mimo mniejszej liczebności o 20% w 2012 r., w dalszym ciągu należy uznać ją za wysoką. Całkowite zalanie łąk w 2013 r. spowodowało znaczny spadek liczebności derkacza. Użytkowane przez ten gatunek łąki był dla niego w znacznej mierze niedostępne.

Mimo relatywnie małego obszaru objętego liczeniami, badana populacja może stanowić od ok. 5% do nawet 20% lęgowej populacji tego gatunku w całym OSO. Otwarte pozostaje jednak pytanie, czy spadek liczebności na wybranych łąkach z powodu np. zalania, jak w roku 2013, derkacze rekompensują liczniejszym zasiedleniem okolicznych łąk czy też znaczne fluktuacje dotyczą całej OSO Dolina Dolnego Bugu. Uzyskane wyniki wskazują, że liczenia niektórych gatunków ptaków na obszarach o dużych różnicach poziomu wód pomiędzy latami należałoby wykonywać więcej niż w jednym sezonie lęgowym.

Liczenia w różnych latach przeprowadzili: Marek Elas, Łukasz Wardecki, Dawid Sikora, Krzysztof Pietrasz, Michał Lecyk. Dziękuję Krzysztofowi Kajzerowi za cenne uwagi do ostatecznej wersji tekstu.

Summary: High number of the Corncrake *Crex crex* in the Lower Bug Valley in 2011–2013.

During breeding seasons of 2011–2013 the Corncrake *Crex crex* surveys were carried out on flood-plain meadows in the IBA the Lower Bug Valley. Calling males were counted on a single plot (790 ha – 2,9% of optimal habitat in IBA) twice a year. Densities varied from 4.3 males/km² in 2013 (34 calling males) to 14 males/km² in 2011 (110 calling males). There were significant differences in water level between the study years. The surveyed population can host from 5% to 20% of total number of Corncrake males in this IBA.

Literatura

- AEWA Technical Series No. 9, Technical Series No. 14. 2006. International Single Species Action Plan for the Conservation of the Corncrake
- BirdLife International. 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International, Cambridge, U.K.
- Budka M., Ręć P., Osiejuk T.S., Jurczak K. 2012. Zagęszczenie samców derkacza *Crex crex* na wybranych powierzchniach w Polsce. *Ornis Pol.* 53: 165–174.
- Dombrowski A., Chylarecki P., Goławski A., Kuczborski R., Miciałkiewicz R., Mitrus C., Smoleński T., Zawadzki J. 2013. Awifauna tarasu zalewowego dolnego Bugu w okresie lęgowym w latach 1991–2000. *Kulon* 18: 3–31.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Standardowy Formularz Danych dla specjalnych obszarów ochrony (OSO), PLB 140001 Dolina Dolnego Bugu. 2013. GDOŚ, Warszawa.
- Wilk T., Jujka M., Krogulec J., Chylarecki P. (red.). 2010. Ostoje ptaków o znaczeniu międzynarodowym w Polsce. OTOP, Marki.

Marek Elas
Mickiewicza 19, 05-250 Radzymin
marek.elas@gmail.com

Drugie stwierdzenie świstunki północnej *Phylloscopus borealis* w Polsce

Dnia 11.09.2013 w godzinach popołudniowych w punkcie obrączkowania „Bagno”, działającym w ramach Fundacji Wspierania Badań na Wędrówkami Ptaków, schwytano w sieci ornitologiczne typu mist-net 16×16 mm zielonkawo ubarwioną świstunkę. Sieci były ustawione w trzcinowisku okalającym zachodnią stronę jez. Kopań położonego w woj. zachodniopomorskim.

Po dokładnym obejrzeniu, zmierzeniu i analizie literatury (Svensson 1992, van der Vliet et al. 2001, Cofta 2008, Svensson et al. 2011) ptak został oznaczony jako świstunka północna *Phylloscopus borealis*. Na podstawie stopnia skostnienia czaszki oznaczono go jako osobnika młodocianego w 1. roku kalendarszym. Ptaka zaobrączkowano oraz sfotografowano tak, aby uwidocznić wszystkie cechy diagnostyczne. Stopień otuszczenia schwytanego osobnika wynosił 2 według 8 stopniowej skali (Busse 2000). W trakcie